

Noskiewicz J. 1922. *Pszczołowate (Apidae) okolic Lwowa*. Spraw. Kom. Fizj. 55 i 56: 157–179.

Noskiewicz J. 1952. *Kilka uwag o kserotermicznej faunie żądłówek Wyżyny Małopolskiej*. Pol. Pismo Entom. 22: 305–322.

Popow W. W. 1947. *Zoogeograficzeskij charakter palearktyczeskich przedstawitelej roda Xylocopa Latr. (Hymenoptera, Apoidea) i ich raspriedielenije po mielitotofilnoj rastitielnosti*. Izw. Akad. Nauk SSSR 1: 29–49.

Ruszkowski A., Biliński M., Kosior A., Pawlikowski T., Fijał J., Kaczmarska K. 1996. *Terminy pojawu i ogólne znaczenie gospodarcze pszczoł porobnicowatych (Hymenoptera, Anthophoridae)*. Pszczeln. Zesz. Nauk. 40, 1: 219–226.

Ruszkowski A., Biliński M., Kosior A. 1997. *Rośliny pokarmowe i znaczenie gospodarcze mniej znanych gatunków pszczoł porobnicowatych (Hymenoptera, Apoidea, Anthophoridae)*. W: *Postępy apidologii w Polsce* (red. Cierzniaak T.). WSP, 239–258, Bydgoszcz.

Schwarz M., Gusenleitner F., Westrich P., Dothe H. H. 1996. *Katalog der Bienen Österreichs, Deutschlands und der Schweiz (Hymenoptera, Apidae)*. Entomofauna, suppl. 8: 1–398.

Warncke K. 1986. *Die Wildbienen Mitteleuropas, ihre gultigen Namen und ihre Verbreitung*. Entomofauna, suppl. 3: 1–128.

Zahradnik J. 1985. *Bienen, Wespen, Ameisen. Die Hautflügler Mitteleuropas*. Kosmos, Franckh'sche Verlagshandlung, W. Keller Co., Stuttgart.

Nowe i rzadkie gatunki żądłówek (Hymenoptera: Aculeata) stwierdzone w południowej Polsce

Badania nad krajową fauną żądłówek (*Aculeata*) trwają już blisko 220 lat. Dotychczas poznano ponad tysiąc gatunków (Cela ry i in. 1997). Pomimo tak długiej historii badań, stan fauny żądłówek nadal nie jest dokładnie poznany. Badania terenowe wciąż przynoszą informacje o nie znanych wcześniej z Polski gatunkach żądłówek lub dane o nowych ich stanowiskach.

W niniejszej pracy podano informacje o nowym dla fauny Polski gatunku złotoliti *Chrysis comparata* Lepeletier (*Chrysididae*) oraz osy grzebiącej *Passaloecus borealis* Dahlbom (*Sphecidae*). Omówiono także nowe stanowiska trzech bardzo rzadko występujących w Polsce gatunków os grzebiących (*Sphecidae*), jak: *Sceliphron destillatorium* (Illiger), *Dryudella femoralis* (Mocsary) i *Crabro lapponicus* Zetterstedt oraz trzech równie rzadkich gatunków pszczoł (*Apoidea*), takich jak: pszczolinka *Andrena synadelpha* Perkins, obrostka *Dasygaster braccata* Eversmann i promakotka *Proanthidium oblongatum* (Illiger).

Poniziej przedstawiono poszczególne gatunki, omawiając jednocześnie ich bionomię i rozszedlenie. Stanowiska podano wraz z ich koordynatami w siatce UTM.

Chrysis comparata Lep. Gatunek nowy dla fauny Polski. Występuje w południowej Europie i ciepłych rejonach środkowej Europy (od Szwajcarii po Holandię) oraz w Libanie, Azji Mniejszej i na Cyprze (Linsenmaier 1997). Ostatnio znaleziony w Beskidzie Sądeckim. Postać dorosła lata od czerwca do sierpnia i oblatuje wilczomlecze (*Euphorbia*) oraz baldachowate (*Apiaceae*). Jest pasożytem gniazdowym pszczół (*Apoidea*) z rodzaju *Anthidium* (miesierkowate – *Megachilidae*) (Linsenmaier 1997).

Materiał: DV96 Muszyna, 20.07.1998 – 1 ♂ na *Peucedanum cervaria*, leg. W. Celary.

Passaloecus borealis Dahlb. Gatunek nowy dla fauny Polski. Występuje w Europie, Kazachstanie i Górach Skalistych (USA); prawdopodobnie gatunek północno-górski (Noskiewicz i Puławski 1960, Oehlke 1970, Dollfuss 1991). Pod koniec ubiegłego wieku omyłkowo podany w wykazie dla Prus Zachodnich i Wschodnich przez Brischkego (1888), jako odmiana *Passaloecus turionum* Dahlb. na podstawie jednego samca. Ostatnio odłowiony na Babiej Górze (CV99). Postać dorosła lata od czerwca do września (Dollfuss 1991).

Materiał: CV99 Babia Góra – Hala Gubernasówka, 28.07.1997 – 1 ♀ na kamiennym murku przy gnieździe, leg. W. Celary.

Sceliphron destillatorium (Ill.). Gatunek ten w Polsce osiąga północną granicę swojego zasięgu. Występuje w południowej części Palearktyki – od Afryki Północnej przez Europę Południową i Środkową po Azję Południowo-Zachodnią (Van der Vecht & Van Breugel 1968, Dollfuss 1991). W Polsce dotychczas gatunek ten znany był z jednego stanowiska na Wyżynie Lubelskiej – EB88 Czesławice (Van der Vecht & Van Breugel 1968), czterech stanowisk w Bieszczadach – EV95 Łubne, FV04 Wetlina, FV14 Ustrzyki Górne, FV17 Ustrzyki Dolne (Soszyński i Soszyński 1985) oraz dwóch w Beskidzie Niskim – EV09 Szymbark, EV09 Ropa (Celary 1996). Ostatnio znaleziono nowe stanowisko tej osy grzebiącej w Beskidzie Sądeckim. Postać dorosła (*imago*) lata od lipca do sierpnia i odwiedza kwiaty baldachowatych (*Apiaceae*). Samice lepią gniazda z gliny i polują na pająki (Celary 1996).

Materiał: DV96 Muszyna, 20.07.1998 – 1 ♂ na goryszu sinym *Peucedanum cervaria*, leg. W. Celary.

Dryudella femoralis (Mocs.). Gatunek żyjący w górach Europy Środkowej (Dollfuss 1991). W Polsce znany z Tatr i Karkonoszy (Noskiewicz i Puławski 1960). Ponadto, błędnie podany z Brahnau (obecnie dzielnica Bydgoszczy) przez Meyera (1919) jako odmiana *Dryudella stigma*, a następnie cytowany w pracy Goebela (1937). Ostatnio odkry-

to nowe stanowisko na Babiej Górze (CV99). Pojaw *imago* trwa od lipca do sierpnia (Dollfuss 1991).

Materiał: CV99 Babia Góra – Hala Gubernasówka, 28.07.1997 – ♀ ♂ na kamiennym murku przy gnieździe, *leg.* W. Celary.

Crabro lapponicus Zett. Gatunek znany z Europy Północnej, Niemiec, byłej Czechosłowacji i Polski (Dollfuss 1991) oraz Pirenejów i gór Europy Południowej (Noskiewicz i Puławski 1960, Oehlke 1970). W Polsce znany z Tatr (DV25 Toporowa Cyrhla), Głogowa – WT72 (Noskiewicz 1920) i Karkonoszy (Noskiewicz i Puławski 1960). Ostatnio wykazany z Babiej Góry (CV99). *Imagines* gatunku występują od lipca do sierpnia. Samice zakładają gniazda głównie w ziemi (Oehlke 1970).

Materiał: CV99 Babia Góra: Hala Czarnego, 29.07.1997 – ♂ na ostrożeniu *Cirsium* sp. *leg.* W. Celary; Hala Gubernasówka, 28.07.1997 – ♀ na drewnianym ogrodzeniu przy gnieździe, *leg.* W. Celary; Mała Babia Góra (Cyl), 29.07.1997 – ♂ na rdeście węzowniku *Polygonum bistorta*, *leg.* W. Celary.

Andrena synadelphæ Perk. Pszczolinka występująca we Francji, Szwajcarii, Austrii, Niemczech, Holandii, Belgii, Luksemburgu, południowej części Wielkiej Brytanii, na Węgrzech, w Czechach i północno-zachodniej Turcji (Warncke 1986, Dylewska 1987b, Rasmont i in. 1995, Schwarz i in. 1996). Jest typowym elementem europejskim w naszej apidofaunie. W Polsce podana przez Torkę (1927) z dwóch stanowisk na Dolnym Śląsku (XS25 Wilków, XS90 Prószków). Dotychczas uważano gatunek ten za wymarły (Dylewska 1987a, Banaszak 1991, 1992). Ostatnio znaleziony w Zawoi-Stonowie (CV99). Pojaw *imago* trwa od końca kwietnia do połowy czerwca. Odwiedza kwiaty wierzyby *Salix* sp., mniszka pospolitego *Taraxacum officinale*, szakiłaka *Rhamnus* sp., berberysu zwyczajnego *Berberis vulgaris*, tawuły *Spiraea* sp., głogu *Crataegus* sp. i róży *Rosa* sp. Samice zakładają gniazda w ziemi (Dylewska 1987b).

Materiał: CV99 Zawoja-Stonów, 2.06.1993 – ♂ z pułapki feromonowej, *leg.* S. Szafranec.

Dasypoda braccata Eversm. Obrostka występująca na obszarze Europy Południowej (Włochy, Hiszpania, Francja) i Środkowej (Szwajcaria, Austria, Niemcy, Czechy, Słowacja i Polska) oraz na południu europejskiej części Rosji, w Azji Mniejszej (Turcja), na Kaukazie i w Iranie (Stoekhert 1933, Banaszak 1979, Warncke 1986, Rasmont i in. 1995, Schwarz i in. 1996). W Polsce *Dasypoda braccata* jest gatunkiem bardzo rzadkim (Banaszak 1991) i zagrożonym (Banaszak 1992). Dotychczas została wykazana przez Dittricha (1903), a następnie przez Scholza (1912) ze Śląska (XS39 Oborniki i XS09 Krzelów). Później Alfken (1912) i Blüthgen (1919) stwierdzili ją na Pomorzu (WV90 Wałcz, XA33 Słupsk, XV15 Szczecinek). Na Mazurach (EE58 Giżycko) znaleźli ją Alfken (1913) i Möschler (1938). W Wielkopolsce (XU79 Nakło) stwierdził ją Torka (1913), a Banaszak (1979) na Kujawach (XU87

Szubin) i w dolinie Nidy (DA79 Gacki). Ostatnio gatunek ten został znaleziony na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej (CB72 Olsztyn). Pojaw *imagines* trwa od końca czerwca do połowy sierpnia. Gatunek ten odwiedza wyłącznie kwitnące rośliny z rodziny *Dipsacaceae* (gatunek oligolektyczny). Samice tworzą kolonie gniazdowe na piaszczystym podłożu.

Materiał: CB72 Olsztyn, 12.07.1986 – 6 ♀♀, ♂♂ przy gniazdach, leg. W. Celary.

Proanthidium oblongatum (Ill.). Gatunek subponto-mediteraneński. Zasiadła Afrykę Północną (Maroko), Europę Południową (Grecja, Włochy, Hiszpania, Portugalia), Azję Mniejszą (Turcja) i Zachodnią (Południowy Ural, Kaukaz, Azerbejdżan i Turkiestan) oraz ciepłe rejony Europy Środkowej, gdzie osiąga północną granicę zasięgu (52° N) (Warnocke 1980, 1986, Rasmont i in. 1995, Schwarz i in. 1996). Znany jest z Polski Południowej (Banaszak 1991) i znajduje się na liście gatunków ginących i zagrożonych (Banaszak 1992). Po raz pierwszy podany został ze Śląska (Troppau) przez Dittricha (1903), ale stanowisko to znajduje się poza granicami naszego kraju. Ponadto, Pawlikowski i in. (1993) znaleźli go na dwóch stanowiskach na Wyżynie Lubelskiej (FB84 Pielaki i KS94 Łuszków). W trakcie ostatnich badań prowadzonych przez autora, zostały stwierdzone cztery nowe stanowiska tego bardzo rzadkiego gatunku na Wyżynie Lubelskiej (EB69 Puławy), Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej (DA14 Kraków-Tyniec), w dolinie Nidy (DA69 Krzyzanowice) i Beskidzie Niskim (EV09 Szymbark). Pojaw *imagines* trwa od czerwca do sierpnia. Gatunek ten oblatuje głównie kwiaty komonicy zwyczajnej *Lotus corniculatus*, jednak bywa obserwowany również na wierzbowce kiprzyicy *Chamaenerion angustifolium*, jasięcu piaskowym *Jasione montana*, rozchodniku ościstym *Sedum reflexum*, nostrzyku żółtym *Melilotus officinalis* i zawciągu pospolitym *Armeria maritima* ssp. *elongata*. Samice zakładają gniazda w ziemi.

Materiał: DA14 Kraków-Tyniec 6.07.1996 – ♂♂, leg. S. Flaga; DA69 Krzyzanowice, 6.07.1981 – ♀♂ na komonicy zwyczajnej, leg. W. Celary; EB69 Puławy, 5.07.1997 – ♂ na komonicy zwyczajnej, leg. W. Celary; EV09 Szymbark, 12.08.1996 – ♀ na komonicy zwyczajnej, leg. W. Celary.

Waldemar Celary

PIŚMIENNICTWO

Alfken J. D. 1912. *Die Bienenfauna von Westpreussen*. Ber. Westpr. Bot.-Zool. Ver. 34: 1–96.

Alfken J. D. 1913. *Die Bienenfauna von Ostpreussen mit analytischen Bestimmungstabellen der Halictus- und Prosopis-Arten*. Schr. Phys. Okon. Ges. Königsberg. 53: 114–182.

Banaszak J. 1979. *Materiały do znajomości pszczół (Hymenoptera, Apoidea) fauny Polski*. II. Badania Fizjogr. nad Pol. Zach. C, 32: 59–68.

Banaszak J. 1991. *A checklist of the bee-species (Apoidea) of Poland with remarks to their taxonomy and zoogeography*. Acta Univ. Lodz. Folia Zool. Anthr. 7: 15–66.

Banaszak J. 1992. *Pszczoly Apoidea*. W: *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (red. Głowaciński Z.). Zakł. Ochr. Przyr. i Zasob. Natur. PAN, Kraków.

Blüthgen P. 1919. *Die Bienenfauna Pommerns*. Stettin. Ent. Ztg. 80: 65–131.

Brischke C. G. A. 1888. *Hymenoptera aculeata der Provinzen West- und Ostpreussen*. Schr. Naturf. Ges. Danzig. 3: 85–107.

Celary W. 1996. *Remarks on the biology and distribution of *Sceliphron destillatorium* (Illiger) (Hymenoptera: Sphecidae) in Poland*. Pol. Pismo Ent. 65: 253–256.

Celary W., Czechowski W., Czechowska W., Dylewska M., Garbarczyk H., Huflejt T., Malcher M., Palaczyk A., Wiśniowski B. 1997. *Hymenoptera – Błonkówek*. W: *Wykaz zwierząt Polski*. 5 (red. Razowski L.). Wyd. Inst. Syst. i Ewol. Zwierząt PAN, Kraków.

Dittrich R. 1903. *Verzeichnis der bisher in Schlesien aufgefundenen Hymenopteren. I. Apidae*. Jb. Ver. Schles. Ins. k. Breslau (Zeitschr. Ent. Breslau) 28: 19–54.

Dollfuss H. 1991. *Bestimmungsschlüssel der Grabwespen Nord- und Zentraleuropas (Hymenoptera, Sphecidae) mit speziellen Angaben zur Grabwespenfauna Österreichs*. Stapfia 24: 1–247.

Dylewska M. 1987a. *Rodzaj *Andrena Fabricius* (Andrenidae, Apoidea) w Polsce*. Pol. Pismo Ent. 57: 495–518.

Dylewska M. 1987b. *Die Gattung *Andrena Fabricius* (Andrenidae, Apoidea) in Nord- und Mitteleuropa*. Acta Zool. Crac. 30: 359–708.

Goebel F. 1937. *Beitrag zur Kenntnis der Sphegidenfauna (Hym. acul.) des Posener Landes*. Deutsch. Wissensch. Zeitschr. für Polen. 32: 27–57.

Linsenmaier W. 1997. *Die Goldwespen der Schweiz*. Veröffentlichungen aus dem Natur- Museum Luzern. 9.

Meyer O. 1919. *Hymenoptera aculeata der Provinz Posen. Vespidae, Sphegidae, Pompilidae, Sapygidae, Scoliidae*. Deutsch. Ent. Zeitschr. Berlin.

Möschler A. 1938. *Ein Beitrag zur Bienenfauna in Ostpreussen insbesondere der Kuridchen Nehrung*. Schr. Phys.-Okon. ges. Königsberg. 70: 243–288.

Noskiewicz J. 1920. *Przyczynek do znajomości fauny żądłówek Tatr Polskich*. Kosmos: ss. 145–162.

Noskiewicz J., Puławski W. 1960. *Grzebaczowate – Sphecidae*. 67. W: *Klucze do oznaczania owadów Polski. Część 24, Blonkówki – Hymenoptera* (red. Pisarski B., Riedel A.). PWN, Warszawa.

Oehlke J. 1970. *Beitrage zur Insekten-Fauna der DDR: Hymenoptera – Sphecidae*. *Beitr. Ent.* 20, 7/8: 615–812.

Pawlikowski T., Fijał J., Kosior A. 1993. *Dzikie pszczołowate (Hymenoptera: Apoidea) województwa zamojskiego*. *Acta Univ. N. Copernici, Biol.* 47, 90: 51–66.

Rasmont P., Ebmer P. A., Banaszak J., Van der Zanden G. 1995. *Hymenoptera Apoidea Gallica. Liste taxonomique des abeilles de France, de Belgique, de Suisse et du Grand-Duche de Luxembourg*. *Bull. Soc. Ent. France*. 100: 1–98.

Scholz E. J. 1912. *Hymenoptera aculeata. Seltener schlesische Vorkommnisse*. *Jb. Ver. Schles. Ins. k. Breslau* 5: 15–17.

Schwarz M., Gusenleiner F., Westrich P., Dathe H. H. 1996. *Katalog der Bienen Österreichs, Deutschlands und der Schweiz (Hymenoptera, Apidae)*. *Entomofauna, suppl.* 8.

Soszyński B., Soszyński M. 1985. *Sceliphron destillatorium (Ill.) (Hymenoptera, Sphecidae) w Polsce*. *Pol. Pismo Ent.* 55: 213–215.

Stoeckhert F. K. 1933. *Die Bienen Frankens (Hym. Apid.) Eine ökologisch-geographische Untersuchung*. *Deutsch. Ent. Z.* 1932, Beiheft 78.

Torka V. 1913. *Die Bienen der Provinz Posen*. *Z. Naturw. Ver. Posen*. 20: 97–181.

Torka V. 1927. *Zur Bienenfauna Oberschlesiens*. *Intern. Ent. Zeitschr.* 20: 125–130.

Van der Vecht J., Van Breugel F. M. A. 1968. *Revision of the nominate subgenus Sceliphron Latreille (Hym., Sphecidae) (Studies on the Sceliphronini, Part I)*. *Tijdschr. Ent.* 111, 6: 185–255.

Warncke K. 1980. *Die Bienengattung Anthidium Fabricius, 1804 in der Westpaläarktis und im turkestanischen Becken*. *Entomofauna* 1, 10: 119–209.

Warncke K. 1986. *Die Wildbienen Mitteleuropas ihre gültigen Namen und ihre Verbreitung (Insecta: Hymenoptera)*. *Entomofauna, suppl.* 3.